

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

**“TA’LIM TIZIMI VA BOSHLANG‘ICH TA’LIM
BOSQICHINING NAZARIY, DIDAKTIK VA
METODOLOGIK INNOVATSION YONDASHUVLARI:
MILLIY VA XALQARO TAJRIBA”
mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari**

May 23-24, 2025

**Materials of the international
scientific-practical conference
“THEORETICAL, DIDACTIC,
AND METHODOLOGICAL
INNOVATIVE APPROACHES TO
THE EDUCATION SYSTEM AND
PRIMARY EDUCATION:
NATIONAL AND
INTERNATIONAL EXPERIENCE”**

**Материалы международной научно-
практической конференции
«ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ, ДИДАКТИЧЕСКИЕ
И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ
ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ К
СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ И
НАЧАЛЬНОМУ ОБРАЗОВАНИЮ:
НАЦИОНАЛЬНЫЙ И
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ»**

Chirchiq – 2025

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

**“TA’LIM TIZIMI VA BOSHLANG‘ICH TA’LIM BOSQICHINING
NAZARIY, DIDAKTIK VA METODOLOGIK INNOVATSION
YONDASHUVLARI: MILLIY VA XALQARO TAJRIBA”
mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman
materiallari**

**МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ, НАУКИ И
ИННОВАЦИЙ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН**

**ЧИРЧИКСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

**Материалы международной научно-практической конференции
«ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ, ДИДАКТИЧЕСКИЕ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ
ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ К СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ И
НАЧАЛЬНОМУ ОБРАЗОВАНИЮ: НАЦИОНАЛЬНЫЙ И
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ»**

**MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE AND INNOVATIONS
OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

CHIRCHIK STATE PEDAGOGIKAL UNIVERSITY

**Materials of the international scientific-practical conference
“THEORETICAL, DIDACTIC, AND METHODOLOGICAL INNOVATIVE
APPROACHES TO THE EDUCATION SYSTEM AND PRIMARY
EDUCATION: NATIONAL AND INTERNATIONAL EXPERIENCE”**

May 23-24, 2025

Chirchiq – 2025

UO‘K – 37.02;51:004;57

KEK – 74.03;22.1;28

K – 52

“Ta’lim tizimi va boshlang‘ich ta’lim bosqichining nazariy, didaktik va metodologik innovatsion yondashuvlari: milliy va xalqaro tajriba” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari. Chirchiq, 2025-yil 23-24 may. 575 bet.

Yangi O‘zbekiston taraqqiyoti sharoitida ta’lim sifatiga erishish muhim strategik vazifalardan hisoblanadi. Bunda ta’lim tizimining takomillashtirilishi va unda boshlang‘ich ta’lim bosqichining sifat ko‘rsatkichlariga erishish bo‘yicha amalga oshirilayotgan ilmiy, amaliy va metodik ishlar muhim o‘rin tutmoqda. Shu jihatdan mamlakatimiz ta’lim tizimi va uning boshlang‘ich ta’lim bosqichida tarkib topayotgan nazariy, didaktik va metodik yangilanishlarni tadqiq etish hamda bu borada muayyan yo‘nalishlarni ishlab chiqish dolzarb bo‘lib turibdi. Bularning barchasi mazkur xalqaro ilmiy-amaliy anjumanning yo‘nalishlarini tashkil qiladi.

Mazkur xalqaro ilmiy-amaliy anjumanning maqsadi mamlakatimiz ta’lim tizimi va uning boshlang‘ich ta’lim bosqichida tarkib topgan nazariy, didaktik va metodologik innovatsion yondashuvlarni tadqiq etish hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Anjumanning asosiy vazifasi ta’lim tizimi va boshlang‘ich ta’lim bosqichida tarkib topgan innovatsion yondashuvlarning milliy tajribalarini ishlab chiqish va uning xalqaro tajribalarini tizimlashtirishdan iborat.

Ushbu to‘plamga kiritilgan maqolalarda keltirilgan xulosa va tavsiyalar anjuman maqsadi va vazifalaridan kelib chiqib, ta’lim tizimi va uning boshlang‘ich ta’lim bosqichini innovatsion yondashuvlar bo‘yicha milliy va xalqaro tajribalari uyg‘unligi asosida rivojlantirishga, bunda innovatsion yondashuvlarning samaradorligi natijasida ta’lim sifatiga erishishning iqtisodiy imkoniyatlarini belgilashga, ulardan foydalanish mexanizmlarini shakllantirishga xizmat qiladi.

To‘plamda berilgan maqolalar haqqoniyligining javobgarligi mualliflar zimmasida.

Tahrir hay’ati:

1. Muxamedov Gafurdjan Israilovich – k.f.d., professor.
2. Eshchanov Baxodir Xudayberganovich – DSc, professor.
3. Tadjibayev Ikram Uralbayevich – DSc, professor.
4. Yalg‘ashov Burxon Fayzullayevich – DSc, professor v.b.
5. Jabborova Onaxon Mannapovna – PhD, dotsent.
6. Kuchkinov Abdumalik Yo‘ldoshevich – PhD, dotsent.
7. Ochilov Fariddun Izatulloevich – PhD, dotsent v.b.

Taqrizchilar:

Konarbayeva Zulfiya Kemelxanovna – M.Auezov nomidagi Janubiy Qozog‘iston universitetining O‘quv va akademik masalalar bo‘yicha prorektori. Falsafa fanlari doktori (PhD).

Usarov Jabbor Eshbekovich – Chirchiq davlat pedagogika universiteti “Pedagogika va psixologiya” fakulteti dekani, P.f.d. (DSc), professor.

Anjuman O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligining **2024-yil 27-dekabr**dagi **490**-sonli buyrug‘i bilan tasdiqlangan “2025-yilda xalqaro miqyosida o‘tkaziladigan ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar rejasi”ning **78-bandiga** asosan o‘tkazilgan.

1. Faol ishtirok: O‘quvchilarni dars jarayonida faol ishtirok etishga jalb qilish, o‘z fikrlarini ifoda etish va muammolarni hal qilish imkoniyatini berish.

2. Differensial yondashuv: Har bir o‘quvchining individual ehtiyojlari va qobiliyatlariga mos ravishda ta’lim berish, bu esa har bir bolaning o‘z imkoniyatlarini maksimal darajada amalga oshirishiga yordam beradi.

Shu tariqa, boshlang‘ich sinflarda miqdor tushunchasini o‘rganish jarayoni innovatsion pedagogik yondashuvlar yordamida yanada samarali va qiziqarli bo‘ladi. Bu nafaqat matematikaga bo‘lgan qiziqishni oshiradi, balki bolalarning umumiy rivojlanishiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Xulosa. Bugungi kunda boshlang‘ich sinflarda matematika darslarida o‘qituvchilardan katta e’tibor talab qilinmoqda. Kichik matematik elementlarni o‘rgatishda o‘qituvchining roli juda muhimdir. Matematik darslar, boshqa fanlarga nisbatan, o‘zining aniqligi va murakkabligi bilan o‘quvchilarning qiziqishini tez jalb qiladi.

Miqdor tushunchasini o‘rganish jarayonida innovatsion pedagogik usullar, masalan, interaktiv o‘qitish, loyiha asosidagi o‘qish, o‘yin orqali ta’lim va multimedia resurslardan foydalanish, bolalarning faol ishtirokini ta’minlaydi. Bu usullar nafaqat nazariy bilimlarni berishga, balki amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirishga ham yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva B.S., Sadikova A.V., Xamedova N.A., Muxitdinova N.M., Toshpulatova M.I. Boshlang‘ich matematika kursi nazariyasi.

2. Qodirova F.R., Toshpo‘latova Sh.Q., Kayumova N.M., A’zamova M.N. Maktabgacha pedagogika. Darslik. – T.: “Adabiyot uchqundan” nashriyoti. 2018.

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA HARAKATGA DOIR MASALALARNING AHAMIYATI

Davlatova Munisa Aminovna,

Chirchiq DPU o‘qituvchisi.

O‘rinboyeva Xumora Akmal qizi,

Zoirova Maftuna Zoidjon qizi,

Chirchiq DPU talabalari.

Annotatsiya. Matnli masalalarni yechishda harakatga oid masalalar muhim o‘rinni egallaydi. "Harakatga doir masalalar" mavzusi boshlang‘ich sinf matematika ta’limining muhim bo‘limlaridan biridir. Ushbu mavzu orqali o‘quvchilar harakat tezligi, vaqti va masofasi o‘rtasidagi bog‘liqlikni tushunadilar.

Kalit so‘zlar: matematika, harakat, vaqt, masofa, masala, qarama-qarshi harakat, quvlama harakat, nuqtalarning birgalikdagi harakati.

Matematika darslarida masalalarni yechishga o‘rgatish fanga bo‘lgan qiziqishini orttiradi, mantiqiy fikrlashga o‘rgatadi, tasavvurni rivojlantiradi, shuning uchun bolalarni boshlang‘ich maktabdan, hatto bog‘chadan eng oddiy masalalarni yechishga, uning mohiyatini tushunishga o‘rgatish kerak. Matematika fani aniq fanlar sirasiga kirib, o‘quvchilarning fikrlash doirasini keygayishiga, tasavvur qilish qobiliyatini yanada rivojlantirishga, mantiqiy fikrlashga, o‘ganilgan bilimlarini hayotga tatbiq qila olishga yordam beradi. Matematika fanini o‘rganishda o‘quvchilar turli ko‘rinishdagi masalalarga duch keladilar va ularni yechish davomida ko‘nikma va malakalarga ega bo‘ladilar. Masalaning to‘g‘ri javobini olish uning mohiyatini tushunishni talab qiladi.

Harakatga doir masalalarni yechish uchun quyidagi asosiy formulalarni bilish zarur [2; 64-b.]:

1. $S = V \cdot T$.
2. $V = S : T$.
3. $T = S : V$.

Bunda, S = masofa, T =vaqt, V = tezlik.

Harakatga doir masalalarning quyidagi turlari mavjud:

1. Qarama – qarshi harakat.
2. Quvlama harakat.
3. Nuqtalarning birgalikdagi harakati. [1; 25-30 b.]

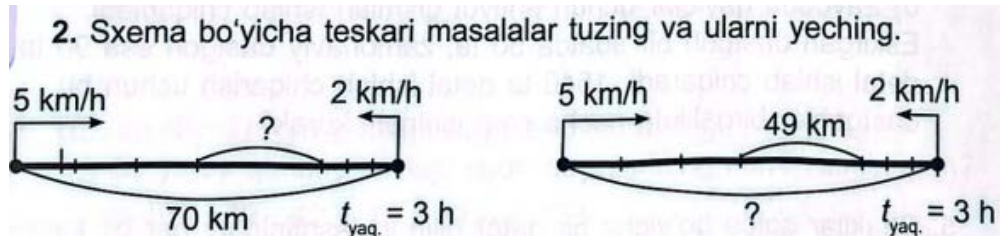
Ta’lim sohasidagi islohotlar natijasida darsliklar nafaqat bilim berish, balki bolalarning ijodiy qobiliyatini oshirishga ham qaratilmoqda. I.V.Repyova tomonidan yozilgan 2023-yil Novda nashriyoti tomonidan nashr qilingan 4-sinf matematika kitobi ana shunday yondashuvning yorqin namunasi. 2015-yilgi darslikda masalalar ancha oddiy va takroriy bo‘lib, asosan standart hisoblash ko‘nikmalarini mustahkamlagan. Misollar qisqa, tushuntirishlar lo‘nda, ammo mantiqiy fikrlashni rivojlantiruvchi topshiriqlar kam uchraydi. 2023-yildan Novda nashriyoti tomonidan nashr qilingan matematika darsliklari esa bolalarni g‘ayrioddiy yechimlar topishga undaydi. Masalan, 2015-yilgi nashrda harakat masalalari asosan oddiy va bir qancha standart formulalarni qo‘llashga asoslangan [2]. Masalalar tuzilishi aniq va tushunarli bo‘lib, ko‘pincha bir jismning harakatiga oid bo‘lgan. Misol uchun: Toshkent va Samarqand shaharlari orasidagi masofa 300 km ga teng. Agar poyezd 60 km/h tezlik bilan yursa, u bu masofani qancha vaqtda bosib o‘tadi? Bu turdagi masalalarda faqatgina $S = V \times T$ formulasini qo‘llash yetarlidir.

Yechim aniq va qisqa: $300 = 60 \cdot T$

$$T = 5 \text{ h.}$$

2023-yilgi darslikdagi harakatga doir masalalar esa ancha murakkablashgan va ko‘proq mantiqiy fikrlashni talab qiladi. Masalalar ko‘pincha real hayotiy vaziyatlardan olingan bo‘lib, ularni yechish uchun bir necha bosqichlardan o‘tish talab qilinadi.

Misol uchun. 2023-yil yangi nashrdagi boshlang‘ich sinf matematika darsligida quyidagicha masalalar uchraydi (1-rasm).

1-rasm.

1-rasm chap tarafdagi sxemani tahlil qilamiz. Bu masalani yechish uchun avval berilgan ma’lumotlar asosida noma’lum qiymatni topish lozim bo‘ladi, so‘ngra o‘ng tarafdagi sxema bu masalaga teskari masala bo‘lishini ko‘rsatib beramiz, bu esa 2015-yilgi darslikdagi oddiy masalalarga nisbatan ancha murakkabroq hisoblanadi.

Masalani yechish uchun quyidagi bosqichlarni bajaramiz:

Berilganlar:

S – boshlang‘ich masofa – 70 km

V_1 – birinchi nuqtaning tezligi – 5 km/h

V_2 – ikkinchi nuqtaning tezligi – 2 km/h

t – vaqt – 3 soat(h)

S_1 – 3 soatdan keyin masofa

S_2 - ? (km) (topishimiz kerak).

Yechish:

1. Yaqinlashish tezligini topamiz: Ikkala nuqta bir-biriga qarab harakatlanayotgani uchun, ularning tezliklari qo‘shiladi:

$$V = V_1 + V_2 = 5 \text{ km/h} + 2 \text{ km/soat} = 7 \text{ km/h}$$

2. 3 soatda bosib o‘tilgan masofani topamiz:

$$S_1 = v \cdot t = 7 \text{ km/h} \cdot 3 \text{ soat} = 21 \text{ km}$$

3. Boshlang‘ich masofadan 3 soatda bosib o‘tilgan masofani ayiramiz:

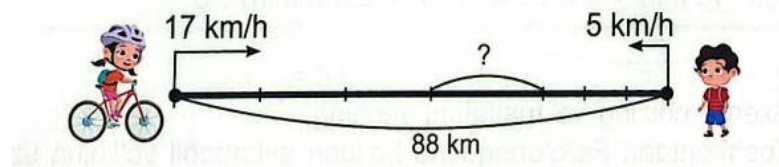
$$S_2 = S - S_1 = 70 \text{ km} - 21 \text{ km} = 49 \text{ km}$$

Javob: 3 soatdan keyin ikki nuqta orasidagi masofa 49 km bo‘ladi. 1-rasm o‘ng tarafdagi sxema bu masalaga teskari masala hisoblanadi.

4-sinf 2- qismi darsligida harakatga oid bir nechta masalani ko‘rib chiqaylik.

1. Qarama – qarshi harakatga doir masala. Avvalambor, bu masalalarni ishlashdan oldin o‘quvchilar vaqt o‘lchov birliklarini, uzunlik o‘lchov birliklari orasidagi munosabatlarni mukammal bilishi lozim.

Masalaning sxemasini o‘rganing. Masalani ikki xil usul bilan yeching. Velosipedchi Toshkentdan Xojikentga qarab 17 km/h tezlikda yo‘lga chiqdi. 3 soatdan keyin velosipedchi va piyoda orasida qancha masofa qoladi? Toshkent bilan Xojikent orasidagi masofa 88 km. (2-rasm)

2-rasm.

Yechish:

Velosipedchining 3 soatda yurgan masofasi:

$$S = 17 \text{ km/h} \cdot 3 \text{ h} = 51 \text{ km}$$

Piyodaning 3 soatda yurgan masofasi:

$$S = 5 \text{ km/h} \cdot 3 \text{ h} = 15 \text{ km}$$

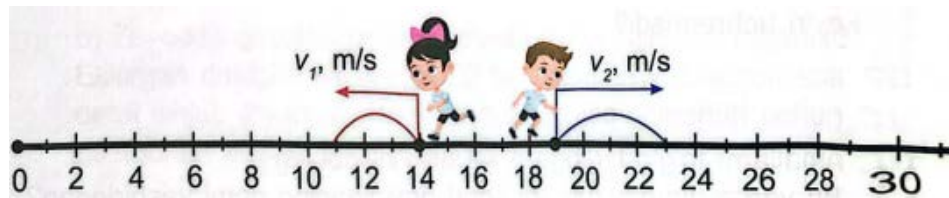
Ular 3 soatda bir-biriga yaqinlashgan masofa:

$$51 \text{ km} + 15 \text{ km} = 66 \text{ km}$$

Boshlang‘ich masofa: 88 km.

Qolgan masofa: $88 \text{ km} - 66 \text{ km} = 22 \text{ km}$. Javob: 22 km

Eslatma: Harakat tezligini topishda tezlik km/h, m/min, sm/sekundlarda bo‘lishi mumkin. Qarama qarshi harakat quyidagicha ham ifodalanadi. (3-rasm)

3-rasm.

2. Quvlama harakat.

Madina velosipedda ketayotib, o‘zidan 240 metr oldinda piyoda ketayotgan dugonasini ko‘rib qoldi. Madina 2 minutda oldinda 50 m/min tezlikda ketayotgan dugonasiga yetib oldi. Madina qanday tezlikda harakatlangan? (4-rasm)

4-rasm.

Masalani yechish uchun quyidagi bosqichlarni bajaramiz:

Belgilashlar:

S – Madina va dugonasi orasidagi boshlang‘ich masofa – 240 metr

T – Madinaning dugonasiga yetib olish vaqti – 2 minut

V_1 – Dugonasining tezligi – 50 m/min

V_2 – Madinaning tezligi (topishimiz kerak) - ?

Yechish:

1. Dugonasining bosib o‘tgan masofasini topamiz:

$$S_1 = V_1 \cdot T = 50 \text{ m/min} \cdot 2 \text{ min} = 100 \text{ metr}$$

2. Madinaning bosib o‘tgan masofasini topamiz: Madina dugonasiga yetib olish uchun dugonasi bosib o‘tgan masofaga boshlang‘ich masofani qo‘shish kerak:

$$S_2 = S_1 + S = 100 \text{ metr} + 240 \text{ metr} = 340 \text{ metr}$$

3. Madinaning tezligini topamiz:

$$V_2 = S_2 : T = 340 \text{ metr} : 2 \text{ min} = 170 \text{ m/min}$$

Javob: Madina 170 m/min tezlik bilan harakatlangan.

3. Nuqtalarning birgalikdagi harakati. Velosepedchi 5soatda 110 km, yuguruvchi esa 4soatda 56 km masofani bosib o‘tdi. Velosepedchining tezligi yuguruvchining tezligidan qanchaga ko‘p? [1; 27-b.]

Masalani yechish uchun quyidagi bosqichlarni bajaramiz:

1. Velosipedchining tezligini topamiz:

$$V_1 = S : T \text{ Velosipedchining tezligi} = 110 \text{ km} / 5 \text{ soat} = 22 \text{ km/h}$$

2. Yuguruvchining tezligini topamiz:

$$V_2 = 56 \text{ km} / 4 \text{ h} = 14 \text{ km/h}$$

3. Tezliklar orasidagi farqni topamiz:

$$V_1 - V_2 = 22 - 14 = 8 \text{ km/h}$$

Javob: Velosipedchining tezligi yuguruvchining tezligidan 8 km/h ga ko‘p.

Xulosa. Boshlang‘ich sinflarda harakat masalalari bolalarga tezlik, vaqt, masofa tushunchalarini o‘rgatish, mantiqiy fikrlashni rivojlantirish va matematikani hayot bilan bog‘lash uchun muhim mavzu hisoblanadi. Milliy va xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki boshlang‘ich sinflarda harakatga oid masalalarni sxema asosida berish bolalarni nafaqat matematikaning yuqori bo‘limlariga, balki dunyoni tushunishga ham tayyorlaydi. Sxemalar asosida masalalarni yechish o‘quvchilarda analiz va sintez qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Matematika. 4-sinf darsligi. – I.V.Repyova. Toshkent – 2023.

2. Matematika. 4-sinf darsligi. – N.U.Bikbayeva. Toshkent – 2015.

3. Davlatova M.A. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining fazoviy tasavvurlarini shakllantirishda geometriya elementlarining o‘rni. // Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў. – 2024. – № 5. – В. 348-352.

Abdurazzoqova Durdona Qaxramon qizi. Videofayllar hajmini qisqartirishda foydalaniladigan usullar	366
Aliyeva Maxsuda Xalilovna. Raqamli texnologiyalar yordamida test tizimlarini tadqiq va tahlil qilish	370
Artikova Nargiz Shuxratovna, Ibragimova Zulfiya G‘ayrat qizi, Samadova Mohichehra Xasanjon qizi, Norbo‘tayeva Fotima Yorqin qizi. Raqamli platformalarning o‘quvchilarga ta’siri: Texnologiya va Pedagogika chorrahasida	373
Astanakulova Nasiba Uralovna. Raqamli texnologiyalar orqali o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning asosiy bosqichlari	376
Boboyarova Nargiza Ashurovna, O‘rinboyeva Zilola Oybek qizi. “Matematik analiz”ni o‘qitishda raqamli texnologiyalardan foydalanish istiqbollari va innovatsiyalar	379
Davlatova Munisa Aminovna, Norbo‘tayeva Fotima Yorqin qizi, Murodjonova Shahnozaxon Zaynobiddin qizi. Miqdor tushunchasini o‘qitishda innovatsion usullar va pedagogik tamoyillarning o‘ziga xos xususiyatlari	382
Davlatova Munisa Aminovna, O‘rinboyeva Xumora Akmal qizi, Zoirova Maftuna Zoidjon qizi. Boshlang‘ich sinflarda harakatga doir masalalarning ahamiyati	385
Ibragimova Zulfiya G‘ayrat qizi, Raximova Ro‘za Narimon qizi, Yarashboyeva Ruxshona Mansurbek qizi, Fayazova Dilorom To‘ychiyevna. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida son tushunchasini shakllantirish metodikasi	389
Iskandarova Mukaddas Adilbekovna. Enhancing the teaching of mathematics in higher education through computational and visualization technologies	393
Madraximova Inobat Bahodirovna, Ilhomova Nozima Nurmuxammadovna, Kidirboyeva Dilnoza Maqsedovna. Raqamli texnologiyalarning boshlang‘ich ta’limdagi o‘rni	399
Mambetaliyev Qayrat Anarbaevich. Boshlang‘ich ta’limda matematikani o‘qitishning innovatsion usullari va tamoyillari	402
Наримбетова Захия Ахмедовна, Динеева Зильфира Наилевна. Понятие алгоритмов на уроках математики в начальных классах на основе «Принципа 4К»	406
Наримбетова Захия Ахмедовна, Ражабова Нозима Бахрамовна. Цель и задачи использования понятия логики и алгоритмов на уроках элементарной математики в начальных классах	409
Qarshiboyeva Xurinisа Karimovna. Ta’limda axborot muhiti va	